

Haraszi Mihály

A Mák levéltár Magyary dokumentumai

"Tekintetes Igazgatóság !

Tatabánya, 1936. aug. 13.

Bizalmas úton tudomásunkra jutott, hogy dr. Magyary Zoltán egyetemi tanár a legutóbbi járási tiszti értekezleten közölte a jegyzői karral, hogy legközelebb a tatai járás minden egyes községében széles körű adatgyűjtést fog végezni közigazgatási, egyházi, tanügyi, egészségügyi, egyesületi stb. téren. Az adatgyűjtést a bányavidéken állítólag már a legközelebbi napokban megkezdéné."

Ezeket a sorokat olvashatjuk először, ha az Országos Levéltár MÁK-anyagában kutatva előkerül a Magyary dosszié. Bár ez a pár mondat többféle kutatási témát is kínál (hiszen pl. a dátummal jelzett időszak Tata és Tóváros ötven évvel ezelőtti egyesítése miatt lehet aktuális; szakmailag sok tanulsággal járó vállalkozás lenne egy harmincas évekbeli "feltáró" adatgyűjtés módszertani elemzése, vagy akár végig követhetnénk a "bizalmas úton" beszerzett információk "feladóinak" és felhasználóinak kapcsolatát is), mi most, Magyary születésének százéves évfordulóján (vitatott) életművének a bányatársulattal összefüggő részleteit tekintsük át.

Ilyen szándékkal folytathatjuk a Vida Jenőnek szóló fenti levél olvasását:

"Úgy hallottuk, hogy dr. Magyaryval, aki a racionalizálási ügyek vezetője volt, nagyobb bizottság száll majd ki s a legaprólékosabb munkát kívánja végezni. Azt is hallottuk, hogy programjában szerepel Tata és Tóváros egyesítése (melynek gondolata már évek óta kísért, de a két község lakossága most sem akar hallani róla), továbbá a bányaközségek egy nagyközségbe való összevonása,

melyről a múltban ugyancsak hallottunk már. Nem tudjuk, Magyaryék az utóbbit hogyan tervezik. Úgy-e, hogy az ezidő szerint négy község területére eső társulati lakó- és üzemhelyeket kívánják egy nagy Tatabányává alkotni - amit kész örömmel fogadnánk, hiszen társulati szempontból a lehető legelőnyösebb megoldás lenne, de Alsógalla, Bánhida, Felsőgalla elsorvadását eredményezné s így megvalósíthatóságában nem hiszünk - vagy úgy, hogy az említett községeket, tehát a falusi lakosságot is egy nagy bányaközségbe akarja olvasztani, ami ellen viszont a legerélyesebben állást kell foglalnunk, mert ez számunkra érdektelen falusi lakosság közterheinek további átvállalását jelenti.

Közelről érdekel tehát az ügy, s ezért tisztelettel kérjük T. Igazgatóságot, szíveskedjék illetékes helyen bizalmas értesüléseket szerezni - közlésünket bizalmasan kezelve - arról, hogy Magyaryéknak a végzett munkára kitől van megbízatása, e megbízatás milyen természetű és terjedelmű adatgyűjtésre vonatkozik, általában hogyan áll a dolog, s mi van mögötte.

B. értesítésük kapcsán kérjük egyúttal szíves közlésüket arra nézve, hogy az ügyben, főként azonban az adatok kiszolgáltatása tekintetében milyen magatartást tanúsítsunk.

Kiváló tisztelettel:

MÁK Rt. Bányaigazgatóság

Rehling"

A levélből kiérződő riadt aggodalom okai világosak. Tatabánya nem csupán ipartelepként, de közigazgatási egységként is a MÁK kreációja volt, így itt szétválaszthatatlanul összefonódott a tanügy, egészségügy, de még az egyházügy is. Amikor tehát a tatabányai bányaigazgató az adatszolgáltatás veszélyeitől fél, reflexei egyben a "második szándékú" községegyesítés veszélyeire is figyelmeztetik őt. Azt ekkor még jelenthették a szegődött informátorok, hogy a professzor milyen lépéseket tett az ügy érdekében. A kutatást vezető tudós taktikájáról a következő levél árulkodik. (422-283)

"Komárom-Esztergom köz. egy. egyesített vm.
Főispánja (körbélyegző)

Győr, 1936. évi szept. hó 3.

Igen Tisztelt Barátom!

Dr. Magyary Zoltán egyetemi tanár a tatai járásban már hetek óta közigazgatási tanulmányokat végez és ezen tanulmányok során rendre meglátogatja a járás községeit.

A mai napon hozzám intézett levele szerint f. hó 14-től kezdve sor került a négy bányaközségre Magyary professzor úrnak az a kérése, hogy eszközöljem ki nálad annak lehetőségét, hogy ő a fenti négy községben végzendő helyszíni közigazgatási tanulmánya során a bányaigazgatóság helyi szerveinek szíves felvilágosításait a szükséghez képest kikérhesse.

Tiszteletteljes kérésem tehát arra irányul, hogy szíveskedjék Rehling bányaigazgató úrnak a fenti értelemben való szíves közreműködésére a felhatalmazást megadni.

mindenkori készséges híved:

Radocsay László"

Az elnök-vezérigazgató válasza már másnap megszületett. A sietség okát - a főispán iránti kötelező udvariasságon túl - a tatai eseményekben is kereshetjük. Ezekben a hónapokban ugyanis heves csatározások folytak a két község - Tata és Tóváros - egyesítése körül. Augusztus 29-én tette meg Tatán dr. Garzuly József ügyvéd azt az egyesítési javaslatát, amely később a belügyminiszteri döntés egyik alapja lett (Komárom megyei Levéltár, Tatai iratok 1936. 65. cs.). Az a körülmény, hogy az egyesítést a vármegye sürgette, Vida Jenőt a főispán irányában is óvatosságra intette:

1936. szept. 4.

"Méltóságos Főispán Úr
Igen Tisztelt Barátom!

Éppen a kellő pillanatban vehettem kézhez tegnapi szíves értesítéset dr. Magyary Zoltán egyetemi tanár úrnak a bányatelepekre tervezett kiszállásáról. Az ügyről ugyanis más oldalról már értesültem, sőt kerestem is az érintkezést a Tanár Úrral, minthogy azonban ő Tatán nyaral, erre egyelőre nem nyílt alkalom.

Amit az ügyről pedig - persze csupán hallomásból - tudok, arra enged következtetni, hogy a községek bizonyos egyesítésének tervéről van szó. Ehhez a tervhez mindaddig, amíg annak minden részletét nem ismerem, természetesen korai volna állást foglalnom. Ezért vagyok bátor azt a kérést intézni hozzád, volnál szíves érdeemi állásfoglalásodat e kérdésben mindaddig függőben tartani, amíg alkalmunk lesz arról egymással értekezhetni.

Ami mármost b. leveled konkrét kívánságait illeti, egyidejűleg értesítettem arról Rehling bányaigazgató urat, aki a tanár úrnak a kívánt felvilágosításokkal rendelkezésre fog állni.

A viszontlátásig vagyok őszinte
üdvözlettel készséges tisztelő híved:

Vida Jenő"

A vizsgálatban közvetlenül érintett tatabányaiak stresszes állapotát jelezte, hogy ugyanezen a napon újabb levélben sürgették a központi állásfoglalást:

Tatabánya, 1936. szept. 4.

"Tisztelt Igazgatóság!

Augusztus 13-i bizalmas levelünkben jelentettük a TI. Igazgatóságnak Dr. Magyary egyetemi tanár adatgyűjtési munkálatairól

szerzett értesüléseinket Magyarynak dr. Kiss nevű asszisztense a járási főbíró kíséretében, utóbbinak hivatali vizsgálata során, máris járt egyik-másik községben. Mivel ilyen körülmények között számíthatunk arra, hogy Magyaryék már a közeli napokban megkeresnek bennünket, sürgőssé vált az előhivatkozott levelünk utolsó előtti bekezdésében kért tájékoztatásuk, hogy még a bizottság működésének megkezdése előtt tisztába legyünk úgy az akcióval, mint a T. Igazgatóság álláspontjával s magatartásunkat ahhoz szabjuk. Kérjük mielőbbi szíves értesítésüket.

Kiváló tisztelettel:
Magyar Általános Kőszénbánya
Bányaigazgatóság

Rehling"

Arról, hogy végül is mikor és milyen instrukciókat kapott Rehling a vezérigazgatótól, nincs dokumentum. Ez az eligazítás minden bizonnyal szóban történt és bizalmasan, így nem tudhatjuk, akkorra megérkezett-e már a főispán szeptember 7-én, Esztergomban keltezett (422-279. sz.) megnyugtató levele:

"Ami a bányaközségek egyesítésére vonatkozó állítólagos tervet illeti, erre vonatkozóan még semmiféle konkrét tervről nincs tudomásom s így természetesen egészen távol állok attól, hogy ebben a kérdésben állást foglaljak. Ennél fogva abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy a legnagyobb örömmel teljesíthetem az állásfoglalás függőben tartására irányuló nagybecsű kívánságodat."

Magyary számára a főispáni közbenjárás eredményesnek bizonyult, ez kiderül a (422-377 számot viselő) következő levélből, mely szerint:

"Dr. Magyary Zoltán egyetemi tanár három munkatársával f. hó 14-én telepünkre kiszállt. Dr. Magyary professzor f. hó 16-án eltávozott, míg munkatársai itt maradtak, akiknek a tiszti kaszinóban két szobát bocsátottunk rendelkezésére."

A szeptember 22-én fogalmazott levélben már arról számol be a bányáigazgató, "hogy dr. Magyary Zoltán egyetemi tanár munkatársai a bányatelepen és a bányaközségben folytatott munkálatokat a tegnapi napon befejezték, nevezettek a telepről eltávoztak."

Ha az olvasó a fenti jelentést csendő-jellegűnek érzi, nem jár messze a valóságtól: a bányatársulatnak jól szervezett hálózata volt arra a célra, hogy a telepre érkezők minden lépését követni lehessen. Így az sem meglepő, hogy az adatokat gyűjtő kutatók tapasztalataira Tatabányán is, Budapesten is azonnal kíváncsiak voltak. A fenti levélben erről így ad jelentést a bányáigazgató:

"A munkálatokat végző Kiss adjunktustól kértük, hogy a bányatelepre vonatkozó rész egy példányát bocsássa rendelkezésünkre. Nevezett ennek szívesen eleget teendő, közölte velünk a következőket.

A tatai járásra kiterjedő tanulmány adatainak feldolgozása és csoportosítása után ennek ismertetése és taglalása a budapesti egyetemmel kapcsolatban működő Magyar Közigazgatás-tudományi Intézetben f. évi novembertől 1937. év február-márciusig terjedő sorozatos előadások keretében fog megtörténni. A bányateleppel kapcsolatos kérdésekre előreláthatólag november-december hónapban fog sor kerülni. A fent említett előadásra úgy a Tekintetes Igazgatóságot, mint minket meg fog hívni."

Az ígéretre a további munkálatok érdekében is szükség volt, hiszen a kutatási szisztéma szerint a közvetlen intézeti munkatársakat az egyes szakterületek felkért szakértői követték. Ezt igazolja az a (422-273 sz.) jelentés is, amely szerint:

"Dr. Kiss István adjunktus és dr. Nyáry András m. kir. tiszti főorvos Országos Közegészségügyi Intézeti titkár az eddigi munkálatok kiegészítésére, illetőleg befejezéseként a bányatelepek egészségügyi és szociális viszonyait tanulmányozták. Nevezettek megtekintették az összes egészségügyi intézményeket, lakóházakat, iskolákat stb."

Ez a téma aztán végképp a bányatársulat elevenében vágott! Hogy megértsük miért, vissza kell lapozni a történelemben. A

Tanácsköztársaság leverése után egyetlen tőkés nagy vállalat sem folytathatta ott szociálpolitikáját, ahol az a forradalom és háborús évek előtt tartott. Tatabányán pl. áttértek a hatajtós házak építéséről a négylakásos, kertes családi házakra, megépíteték a strandokat, 1923-ban elkészült az újtelepi rendelőintézet, 1925-ben kibővítették a kórházat, 1927-ben megnyílt a gőzfürdő és vízgyógyintézet, 1929-ben új iskolák épültek, Ó- és Újtelepen egy-egy munkáskaszinót nyitottak (a Tatabányai Szénbányászat Története, szerk. Bajkó Andor, Tatabánya, 1984.). Mivel nem áll rendelkezésre korszerű szemléletű és tudományos igényű vállalat-történet a Magyar Általános Kőszénbánya Rt.-ről, esetünkben is el kell fogadnunk Ferge Zsuzsa véleményét, amely szerint a kor szociálpolitikájának egyik tényezője a Horthy rendszerre nehezedő külföldi nyomás volt. A kurzus azzal próbált jó benyomást kelteni a nemzetközi munkaügyi szervezetben, hogy aláírt és becikkelyezett több nemzetközi egyezményt, "mert a külföld a magyar szociálpolitika állását nem ismeri és célzatosan csak azokról a visszasságokról illetőleg nehézségekről szokott tájékozódást nyerni, amelyeket szociálpolitikánk hiányai felvetnek." (Ferge Zsuzsa: Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből Bp. 1986. Magvető 94. p.)

A MÁK úgy is mint nagyvállalat, úgy is mint a nyugati tőké-től függő hitelező, érdekelt volt ebben a kérdésben, ráadásul, hogy megfeleljen a követelményeknek, nem riadt vissza a szabálytalan pénzkezeléstől és a szerződések megszegésétől sem. Semmi jó nem származhat hát abból, ha most Magyary (akiről ugyanúgy feltételezhető a célzatosság, mint az előbbi példában említett külföldiekről) az ilyen témájú társulati iratokban kíván vájkálni. Nem csoda hát, hogy a kutatásnak éppen ebben a fázisában vált halaszthatatlanná a személyes találkozó az elnök-vezérigazgató és a professzor között. Az iratcsomó 422-272 sz. dokumentuma árulkodik erről a lépésről:

"1936. okt. 27.

Igen Tisztelt Professzor Úr!

Szeretnék Veled néhány percig beszélgetni és ezért arra kérek, volnál szíves engem értesíteni, hogy erre hol és mikor lenne alkalom.

Szíves üdvözlettel tisztelő igaz híved:

Vida Jenő"

Ugyanitt megtalálható a professzor válasza is (422-271 sz.), amelyben időpontul f. hó 30-át, pénteken 11-1 óra között, vagy az ünnepek után november 4-ét, szerdát, ugyanabban az időben, helyszínként pedig az intézetét ajánlja, "hogy így egyúttal bemutat-hassam Neked a MÁK üzemeiről intézetem által a nyáron készített szervezeti diagrammot". A levélen - nyilván a titkárnak szóló utasításként - ott a feljegyzés: "4-én 1/2 1 óra".

A találkozóról "pro memoria" feljegyzés készült. Ennek két részletét érdemes figyelemre méltatni:

"Dr. Magyary közölte, hogy a tatai járásban nem mint racionalizálási ügyek kormánybiztosa és egyáltalán nem hivatalos minőségben dolgozott. A munka, amelyet legjobb tanítványainak közreműködésével végzett és folytatott, tisztán tudományos célú, bár a dolgok természetéből folyóan tudományos megállapításaiból később gyakorlati javaslatok származhatnak "

A házigazda ezután részletesen ismertette a vizsgálat módszereit, a feldolgozásra begyűjtött adatcsoportok célját, bemutatta az elkészült grafikai ábrákat. Végül:

"Elnök-Vezérigazgató Úr Önagyméltósága felkérte Magyaryt, hogy mielőtt a Tatabányára, illetve a bányaközségekre vonatkozó megállapításait nyilvánosságra hozná, adjon újból alkalmat arra, hogy a megállapításokhoz és javaslatokhoz hozzászólhassunk, mert az általunk több évtized munkájával kialakított tatabányai adminisztráció zavartalan és a közigazgatási hatóságokkal, valamint

saját munkásainkkal ápolt harmonikus viteléhez oly nagy, mégpedig nem csupán vállalati, hanem országos érdekek is fűződnek, hogy ezeknek legkisebb változtatása előtt mérlegelnünk kell az illető intézkedésnek várható kihatásait."

A feljegyzés hevenyészett fogalmazásából is kiderül, hogy

- Vida Jenő illetékesnek érezte magát a tatabányai községi közigazgatási ügyekben,

- hogy a vállalati érdeket országos érdekké próbálta nagyítani, s végül,

- hogy kettejük között szó sem esett a községyesítésről.

A jelek szerint a találkozó mitsem változtatott a két fél viszonyának hűvösségén, merevségén.

Erre következtethetünk Magyarynak egy, a jegyzőkönyvbe is bekerült megjegyzéséből illetve annak továbbgyűrűzéséből. A professzor fontosnak tartotta megjegyezni, hogy Rehling és munkatársai milyen hűvösen fogadják munkatársait Tatabányán. A jegyzőkönyv olvasása után a bányaigazgató jónak látta a mentegetődzést: "a társulat érdeke által megkívánt tartózkodással viseltetett" (422-265). A vezérigazgató természetesen felmentette őt a vád alól: "Ha az aktajegyzetből netalán ez nem is tűnt ki, dr. Magyary úr előtt kellően hangsúlyoztuk, hogy az Önök tartózkodó magatartása társulatunk érdekei szempontjából nemcsak teljesen érthető és indokolt volt, de részünkről is csupán helyeselhető "

A tatabányai munkálatok tehát továbbra is ebben a légkörben folytak. Amikor Magyary a "bányász népesség tanulmányozására" a helyszínre küldte dr. Hirschler Rezső egyetemi magántanárt, szükségesnek látta, hogy megbízólevelével Vidánál jelentkezzen. Rehling a szeptember 23-án kelt (422-256 sz.) budapesti levélből értesült az audenciáról: "ideiglenes válaszunkkal előkészítettük a tanár urat annak lehetőségére, hogy kérése esetleg nem lesz teljesíthető, más részről azonban nem tévesztjük szem elől, hogy komoly és a köznek is hasznos eredményeket ígérő tudományos munkáról van szó. Ezek a körülmények igen megnehezítenék azt, hogy a kérés teljesítése elől kitérjünk."

A hivatali csűrés-csavarásban jártas bányaigazgató ajánlata a dilemma feloldására a következő volt: vállalja fel - még a várható nagy munka árán is - az adatgyűjtést a társulat, s így el-

kérülhetik, hogy magukat a bányászokat kérdezzék meg az "idege- nek". "Az esetben ugyanis, ha az adatfelvételeket nem társulati alkalmazottak végeznék, azaz a munkának nem volna meg a társulati látszata, téves következtetésekre, hiedelmekre, sőt mondhatni nyugtalanságra adhatna alkalmat." (422-255)

A továbbiakból arra következtethetünk, hogy ezt a megoldást mindkét fél elfogadta.

Azt a gyanút, hogy ez a járási adatgyűjtés tulajdonképpen álcázott előkészítése a bányaközségek egyesítésének, még tovább erősítette az a körülmény, hogy 1937 végén Magyarinak - a belügy- minisztérium élén történt átmeneti változást kihasználva - sikerült kieszközölnie a Tata és Tóváros egyesítését célzó rende- letet.

Tovább borzolta a kedélyeket az a támadás, amely 1938 ja- nuárjában jobbról érte a MÁK-ot. Január 18-án levélben hívta fel a vezérigazgatóság figyelmét Rehling az Új Magyarországnak című lap cikkére. A kísérőlevél fogalmazása tökéletesen tükrözi a Magya- ryval szembeni ellenérzést: "Rajniss Ferenc országgyűlési képviselő a tatatóvárosi állapotokkal foglalkozva a bányaközségek egyesítésére is kitér, s olyan megállapításokat eszközöl, ame- lyekből ismét csak azt a benyomást kell merítenünk, hogy Magya- ryék által kezdeményezett és szorgalmazott - hivatalosan racio- nalizálásnak, meg tudományos adatgyűjtésnek feltüntetett akció - talán mégsem olyan ártalmatlan tudományos tevékenység." (422-242)

A cikk háttérében érzékelnünk kell a zsidótörvény előkészí- tésének politikai légkörét, a zsidó vezetésű tőkés vállalatok elleni "keresztény-nemzeti", demagóg kirohanásokat. Annak megíté- lésére, hogy a szóban forgó nyilas sajtótermék és Magyary között jogosan látott-e Rehling összefüggést, vagy csupán a fogadatlan prókátor propagandisztikus hangulatkeltéséről volt szó, a MÁK dosszié anyaga nem ad kellő támpontot. Az viszont biztos, hogy a cikk alábbi Rehling által bekeretezett sorai alaposan megnehezít- tették a további vizsgálatokat:

"Tatatóváros közelében a magyar Ruhr-vidék, az egyetlen mo- dern bányavárossá alakítható terület: Alsógalla, Felsőgalla, Tatabánya, Bánhida, ezek az összeépült községek 34 000 lelket számláló lakossággal! Tíz esztendő alatt itt csodát lehetne

művelni, ha a modern közigazgatás szellemében, városba fognák össze a szén, a kő, a cement, a mész, a karbid és a villany hatalmas gyártelepeinek középkori módon széttagolt dúsgazdag területét."

A 422-250-es számot viselő irat után a 422-241-es szám kö- vetkezik, s emiatt két év elemzéséről le kell mondanunk. A Magya- ry életművet ismerők tudják, hogy a professzor ezalatt az idő alatt Kiss Istvánnal együtt a tatai járási vizsgálatokon alapuló művön dolgozott (Magyary Zoltán - Kiss István: A közigazgatás és az emberek - Bp. 1939), de erre az időszakra esett a Táj- és Nép- kutató Központ nagy vihart kavart és végül idő előtt bezárt ki- állítása is.

A soron következő, 1939 november 2-án kelt Rehling-levél tanúsága szerint az említett események után Magyary már valóban a községegyesítési tervre koncentrált. A vezérigazgatónak szóló tatabányai figyelmeztetés ugyanis így szól: "Bizalmasan értesül- tünk arról, hogy dr. Alsó László belügyminiszteri tanácsos és Benisch Artúr ugyancsak a belügyből, valamint dr. Magyary Zoltán egyetemi tanár, Mihályi Géza járási főszolgabíró kíséretében múlt hó 31-én Felsőgallán és Bánhidán jártak. Ámbár jövetelük igazi céljáról egyik községben sem tettek említést, abból következtet- ve, hogy dr. Magyarynak Tata és Tóváros egyesítéséről szóló elő- terjesztését, illetve az erről szóló rendeletet annak idején dr. Alsó iratta alá a miniszterrel, s mert Benisch is a racionalizá- lásokkal megbízott belügyminisztériumi alosztály állományába tar- tozik, biztosra vesszük, hogy kiszállásuk a bányaközségek egye- sítésének évek óta kísértő, de úgy látszik még el nem ejtett tervével áll kapcsolatban." A levél befejező sorait is érdemes idézni: "Bizalmas jelentésünket szíves tájékoztatásukra és azért tesszük, szíveskedjenek megfelelő helyen és formában a belügyben puhatolózni, nem készül-e valami a gyanított ügyben. Azt hisszük, felesleges hangsúlyoznunk, mennyire fontosnak tartjuk, hogy a társulat minderről idejekorán tájékozva legyen, nehogy úgy jár- jon, mint a tataiak és tóvárosiak, akiket úgy állítottak befeje- zett tények elé, hogy később már minden ellenkezésük eredményte- len volt."

A javaslatot a fővárosi központban komolyan vették, s Vida

Jenő 1939 november 21-ére kieszközölt egy látogatást Keresztes-Fischer belügyminiszternél, hogy a maga módján érvelve összehassza az országos és részvénytársasági érdekeket. Szerinte ugyanis "bányamunkási viszonylatban Tatabánya hangadó, mint ahogy legutóbb is - hozzám érkezett hírek szerint - a szociáldemokraták tervezett tüntetése azért nem vált valóra, mivel a tatabányai munkások kijelentették, hogy nem csatlakoznak." A feljegyzés így folytatódik: "Vitéz Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter úr nagy megértéssel fogadta előadásomat, kijelentvén, hogy az ügyről ő eddig még nem hallott semmit és így az idevonatkozó esetleges munkálatok nem az ő megbízásából folynak".

A Magyary ügy ismerői ez utóbbi állítását minden fenntartás nélkül elfogadják, tudva, hogy a közigazgatási racionalizálás Magyary-féle megoldásának éppen az illető miniszter volt a legfőbb akadályozója.

Ez az ügyirat más szempontból is érdekes: rajta utoljára szerepel Vida Jenő aláírása, akit sorsa megállíthatatlanul az elnök-vezérigazgatói széktől Auschwitzig sodort. 1940 januárjában már a feladatát átvett műszaki vezérigazgató, Vizer Vilmos jár a belügyminiszternél és intézkedik: a már említett tatai ügyvéd újabb bejelentését ellenőrizendő Csanády főtanácsos járjon el a megye vezetőinél. A tájékoztató megtörtént, jelentésében a főtanácsos megnyugtathatja a központot: "főispán úrnak ma is ugyanaz az álláspontja, hogy a maga részéről a leghatározottabban ellen fog állni mindennemű átszervezésnek." (422-228. sz.)

Levele végén Csanády főtanácsos a tatai főszolgabírótól kapott információt is fontosnak tartja megemlíteni, amely szerint: "dr. Magyary Zoltán egyetemi tanár kijelentette, hogy a maga részéről továbbra is forcirozza a bányaközségek megyei várossá való átszervezését, s amennyiben a jelenlegi kormány vezetése alatt ez nem fog sikerülni, fog még jönni olyan belügyminiszter, akinek fennhatósága alatt sikerül tervét keresztülvinnie." A felszabadulás előtti utolsó feljegyzésen 1944. augusztus 8-i keltezés olvasható. A pár soros értesítés a jogügyi osztályról származik és arról intézkedik: Tatabányán "kísérjék az ügy fejleményeit figyelemmel és annak újabb fordulatairól tegyenek annak idején nekünk jelentést." (422-227.)

Tudjuk: a történelem jóvoltából ez a feladat már nem volt teljesíthető. Magyaryt azonban - legalábbis a MÁK-kal szemben - mintha igazolta volna a történelem: a dosszié legkésőbbi keltezésű dokumentuma egy postai lap nagyságú cédula, amely a többször idézett tatai ügyvéd utolsó híryanagát adja el a társulatnak: "Bizalmas értesülésem alapján közlöm, hogy a bányaközségek egyesítését maga a belügyminiszter Rajk László sürgeti és sietteti."

A Komárom Megyei Idegenforgalmi Hivatal felújított székháza a város egyik legszebb középülete.
Tata és Tóváros egyesítése előtt a tóvárosi község-háza, majd egészségügyi intézmény volt.
Ezen az épületen helyezte el egyesületünk Magyar Zoltán emléktábláját.